

הנחיות פרקליט המדינה	הנחיית פרקליט המדינה מספר 9.18 – רצח חריג בחומרתו
	ט' בשבט התשע"ז, 5 פברואר, 2017

9.18 - רצח חריג בחומרתו

תכליתה של הנחיה זו – לקבוע קווים מנחים באשר לנסיבות שבהן תבקש התביעה לקבוע כי רצח בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן", בהתאם לסעיף 330 בחוק שחרור על תנאי ממאסר, התשס"א-2001.

המסגרת החוקית:

1. ביום 16.11.14 נכנס לתקפו תיקון מס' 14 לחוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001 (להלן: **התיקון**). התיקון בא לידי ביטוי, בעיקר בהוספת סעיף 330 לחוק¹:

330. (א) בית משפט שהרשיע אדם ברצח רשאי לקבוע, לעניין המלצה לקציבת עונש מאסר עולם, שאותו אדם ביצע את המעשה בנסיבות חריגות בחומרתן.

(ב) קבע בית המשפט כאמור בסעיף קטן (א), יחולו הוראות סעיף 29 בשינויים אלה:

(1) על אף האמור בסעיף קטן (א), ועדת שחרורים מיוחדת לא תמליץ להקל בעונשו של האסיר בטרם חלפו לפחות 15 שנים מהיום שבו החל לשאת את מאסרו, ובלבד שהתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-40 שנים²;

(2) בסעיפים קטנים (ב)³ ו-(ה)⁴, במקום "מ-30 שנים" יקראו "מ-40 שנים".

¹ התיקון כולל בנוסף: הוספת סעיף בחוק הממשלה, התשס"א-2001 שמגביל את סמכות הממשלה לשחרר אסירים; וכן הוראת מעבר, לפיה סעיף 330 יחול גם על כל מי שטרם נגזר דינו, ובלבד שבית המשפט נתן לצדדים הזדמנות להשמיע טענותיהם בעניין.

² סעיף 29 (א) מורה שוועדת שחרורים מיוחדת רשאית להמליץ לנשיא לקצוב עונשו של אסיר עולם, לאחר שחלפו 7 שנים מעת תחילת המאסר, ולתקופה שלא תפחת מ- 30 שנים.

³ ס"ק (ב) מורה שלגבי אסיר שמרצה שני מאסרי עולם מצטברים או יותר, רשאית וועדת השחרורים המיוחדת להמליץ לנשיא לקצוב את עונשו לתקופה שלא תפחת מ- 30 שנים, ובלבד שחלפו 15 שנים מהיום הקובע.

⁴ ס"ק (ה) מורה שוועדת שחרורים מיוחדת רשאית להמליץ לנשיא על הקלה נוספת לאחר שקצב עונשו של אסיר עולם, ובלבד שהתקופה המינימלית שירצה האסיר תעמוד על 30 שנים.

כללי:

2. אין חולק כי ערך קדושת החיים תקף במידה שווה ביחס לכל אדם. כיוון שכך, דינו של אדם המורשע בעבירת רצח בכוונה תחילה הנו אחד – מאסר עולם. ואולם, יתכנו נסיבות שבהן מלבד הפגיעה בערך העליון של קדושת החיים, מעשה העבירה כרוך גם בפגיעה בערכים חברתיים מובהקים נוספים, אשר ראוי שיקבלו ביטוי במסגרת התנאים לקיצור העונש על ידי ועדת השחרורים. כך לדוגמה, כאשר מדובר במקרי רצח שנסיבותיהם אכזריות באופן מיוחד, ברצח מרובה קורבנות או כשקיים אינטרס ציבורי משמעותי אחר, שמצדיק להגביל בגינו את סמכות ההמלצה של ועדת השחרורים⁵.

3. בקשה לקבוע כי הרצח נעשה בנסיבות "חריגות בחומרתן" תוגש בזהירות ובמשורה תוך בחינת מכלול הנסיבות, וזיהוי המקרים המצדיקים את הדבר. זאת, על מנת לוודא שהחריג לא יהפוך לכלל. לעניין זה קבע בית המשפט:

"בחינת הסוגיה ברמה המהותית ובמנותק משאלת הזמן, תולכנו למסקנה שיישומו של הסעיף, המהווה מעין תוספת ענישה חריגה על הענישה המחמירה ממילא בעבירת רצח, מן הראוי שיעשה במשורה ובזהירות שמא החריג יהפוך ברבות הימים לכלל. פרשנות זו מתבקשת מלשון החקיקה והיא עולה בקנה אחד עם מדיניות שיפוטית מאוזנת וראויה התואמת את עקרונות היסוד של המשפט הפלילי"⁶

4. מובן ונהיר כי מנקודת מבטה של משפחת קרבן רצח, מהווה רצח יקירם רצח חריג בחומרתו, יהא המניע אשר יהא, יהא גיל הקרבן אשר יהא ותהיינה הנסיבות כולן אשר תהיינה. אשר על כן, יישום התיקון מחייב מודעות מצד התביעה לרגישות המתקיימת בעניין זה, הנובעת מכך שבקשה לקבוע כי רצח בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן" עלולה ליצור תחושת הפליה בין דם לדם בקרב הציבור בכלל, ובקרב משפחות קרבנות אשר התביעה לא תבקש בעניינם לקבוע כי רצח יקיריהם בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן" – בפרט.

⁵ ראה דברי ההסבר להצעת החוק: "ההצעה אינה מתייחסת לכל רצח שהוא (ואף לא לכל רצח שמוצע לקבעו כרצח בנסיבות מחמירות בהצעת חוק העונשין (תיקון 119) (עבירות המתה) .. אלא למעשי רצח חריגים, אכזריים או מרובי קרבנות"; ראה גם תפ"ח (ת"א) 23881-12-15 מדינת ישראל נ' ראיד חליל, בפס" 17 לפסק דינו של השופט ירון לוי (פורסם בנבו, 28.11.2016): "המחוקק לא פירט מהן הנסיבות שתחשבה חריגות בחומרתן, דומה כי הותיר בידי בית המשפט את שיקול הדעת לזהות את הנסיבות המתאימות, אם בשל האכזריות שבמעשה הרצח, בשל ריבוי נפגעי העבירה, בשל פגיעה בקרבנות חסרי ישע וכיוצא בזה".

⁶ תפ"ח 51040-11-14 מדינת ישראל נגד חאשיה (פורסם בנבו, 14.9.2016).

5. נוכח האמור, התביעה תבקש לקבוע כי רצח בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן" רק במקרים חריגים⁷, כמפורט להלן.

התווית מדיניות התביעה:

6. מצאה התביעה כי קמה הצדקה, בהתאם למבחנים שיפורטו להלן, לבקש מבית המשפט להכריז על רצח כעל רצח שבוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן", תעשה זאת במסגרת הטיעונים לעונש.

7. תנאי סף להגשת בקשה מצד התביעה לקבוע כי רצח בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן" הוא כי עבירת הרצח תהיה מסוג "רצח בנסיבות מחמירות" כמפורט בסעיף 6 להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 124) (עבירות המתה), התשע"ו-2015⁸. יודגש כי אף שתנאי זה הינו תנאי הכרחי, הרי שאין לראות בו תנאי מספק ורק במקרים חריגים מתוך מקרי הרצח הללו יצדיקו הגשת בקשה כאמור.

8. ככלל, בקשה כאמור תוגש רק כאשר מדובר ברצח שבוצע בהיות הנאשם בגיר (למעט בנסיבות יוצאות דופן ונדירות ביותר).

9. התקיים תנאי הסף המפורט בסעיף 7 לעיל, תשקול התביעה לבקש מבית המשפט להכריז על הרצח כעל "רצח חריג בחומרתו" בהתקיים אחת או יותר מן הנסיבות הבאות (אין מדובר ברשימה ממצה):

(1) רצח מכוון של ילדים צעירים או חסרי ישע⁹, במיוחד כשהרוצח היה קרוב משפחה או אחראי או אפוטרופוס של הנרצח¹⁰;

⁷ על נדירות המקרים ואופיים ניתן ללמוד ממהלך הדיונים בהצעת החוק, בוועדת חוקה, חוק ומשפט שבהם נאמרו מפי חברי כנסת שהשתתפו בדיון (וחלקם היו מבין מגישי הצעת החוק) אמירות כדלקמן: ... אמר פה בצדק היושב-ראש, אנחנו לא קובעים פה איזו רשימת סל סגורה ששופט אמור לראות: זה מקרה כזה או מקרה אחר. אנחנו מדברים על אותם מקרים חריגים ביותר, והצגנו את הדוגמאות: אושרנקו, פוגל, המקרים הללו זועקים, (חה"כ לשעבר, דוד צור); "במקרים מאוד-מאוד-מאוד חריגים, אני לא מעלה על דעתי מה יכול לגרום לרוצחים כאלה מתועבים להיות משוחררים קודם מהכלא, למשל רוצח משפחה אושרנקו, רוצח רוז פיזם וכדומה", (חה"כ איילת שקד (כתוארה אז)); "אתה משווה רצח של חמישה בני משפחה לרצח אחרי?", (חה"כ לשעבר, דוד צור); ...; פרמטר נוסף שעשוי לסייע בשיקול הדעת הוא מקרים שפורטו בדיוני הוועדה בהם עונש של מאסר עולם לא נקצב: רוצח שזכה לקציבה, שוחרר ורצח שוב; אדם שרצח קטינה בת 8 תוך כדי אינוסה, וגורמי הטיפול סבורים שמסוכנותו בעינה עומדת.

⁸ יצוין לעניין זה כי מדובר בהצעת חוק ממשלתית המקודמת על ידי משרד המשפטים ונותנת ביטוי להמלצות ועדת קרמניצר בעניין הרפורמה בעבירות המתה, שבה הייתה חברה גם הפרקליטות.

⁹ תפ"ח (ת"א) 23881-12-15 מדינת ישראל נ' ראיד חליל, בפס' 17 לפסק דינו של השופט ירון לוי (פורסם בנבו, 28.11.2016): "המחוקק לא פירט מהן הנסיבות שתחשבה חריגות בחומרתן, דומה כי הותיר בידי בית המשפט את שיקול הדעת לזהות את הנסיבות המתאימות... אם בשל פגיעה בקרבתות חסרי ישע וכיוצא בזה".

(2) רצח הורה שנעשה בכוונה תחילה, בהיעדר נסיבות מקלות כלשהן;

(3) רצח מרובה קורבנות – מובן כי ככל שמספר הקורבנות גבוה יותר, תגבר הנטייה להגיש הבקשה; יודגש לעניין זה כי בסעיף 29(ב) לחוק שחרור על תנאי ממאסר נקבע כי אסיר עולם הנושא עונש של שני מאסרי עולם מצטברים או יותר, תדון ועדת השחרורים בקציבת עונשו רק לאחר חלוף 15 שנים. בנוסף, בעת הזו, קיימת הצעת חוק ממשלתית הקובעת שבמקרים אלו, תקופת הקציבה לא תפחת מ- 40 שנה;

(4) רצח שבוצע בכוונה לרצוח רבים אף אם הביא למותו של קורבן בודד, במיוחד אם בוצע תוך מניע אידיאולוגי או גזעני¹¹, ממניע של שנאה לקבוצה מסוימת¹² או כשכל הקורבנות הפוטנציאליים או חלקם היו בני אותו "תא משפחתי".

(5) רצח שבוצע באכזריות קשה או חריגה באופן מיוחד¹³, כך לדוגמה, כשהרוצח התעלל בקורבן או בגופתו סמוך לרציחתו, או כשהדרך הספציפית בה בוצעה ההמתה הייתה אכזרית במיוחד;

(6) רצח של גורם ממערכת אכיפת החוק (כגון: שופט, תובע, סניגור, שוטר או סוהר) שבוצע על רקע ובקשר עם תפקידו;

(7) רצח של נבחר ציבור או עובד ציבור שבוצע על רקע ובקשר עם תפקידו;

¹⁰ תפ"ח (ב"ש) 53758-07-13 **מדינת ישראל נ' עלי אמטיראת** (פורסם בנבו, 15.12.2015): "הנאשם ניצל את התמימות והאמון שהילדות רכשו לו כמי שמופקד על שלומן וביטחונן, וכך כאשר קרא להן להגיע אל ביתו, הן הלכו מובלות לטבח; ללא שהן יודעות דבר על תוכניתו הזדונית של האב ומתוך מחשבה כי אביהן רוצה להיות בחברתן, דבר שהנאשם לא טרח לעשות קודם הרצח... הנאשם לא בחל בכל אמצעי כדי להביא את בנותיו לביתו, תוך שימוש באחד מבניו כדי לקרוא לבנות ובעצם גרם לאחיהם הקטין להוביל את אחיותיו אל מותן."

¹¹ ראה לעניין זה, תפ"ח (ת"א) 51040-11-14 **מדינת ישראל נ' האשיה**, בפס' 14 (פורסם בנבו, 14.9.16) שם נקבע כי עבירת רצח של חייל שנעברה מתוך מניע אידיאולוגי ומתוך מטרה לרצח המוני, הוא רצח שבוצע בנסיבות חריגות בחומרתן.

¹² תפ"ח (ת"א) 23881-12-15 **מדינת ישראל נ' ראיד חליל**, בפס' 17 לפסק דינו של השופט ירון לוי (פורסם בנבו, 28.11.2016): "סבורני שיש במסע ההרג הנפשע אליו יצא הנאשם, כמתואר בהרחבה לעיל, ובמיוחד בהחלטה האידאולוגית לרצוח חפים מפשע אך בשל היותם יהודים, כדי להוביל למסקנה שמדובר ב"נסיבות חריגות בחומרתן", כמשמעותן בסעיף 30 לחוק שחרור על תנאי."

¹³ תפ"ח (ב"ש) 53758-07-13 **מדינת ישראל נ' עלי אמטיראת** (פורסם בנבו, 15.12.2015): "מעשה הרצח שבפנינו, בקיפוד פתיל חייהן של הבנות הפעוטות... על ידי הנאשם, הינו חריג בחומרתו: בשל גילן של הבנות הפעוטות; אכזריות המעשה באופן בו בוצע; ובשל כך שמדובר ברצח של שתי קורבנות. נדמה כי מעל גופות הבנות אותן מצא האח הקטין שהן תלויות בבית הנאשם, מתנוסס דגל שחור המוכתם לא רק בדמן של הבנות, אלא בחותם של אכזריות, ביזוי, השפלה והתנהגות אנטי סוציאליות שהפגין הנאשם. קור הרוח בו חנק ותלה לאחר מכן את בנותיו, מצמרר באכזריותו. רצח הבנות הרכות בשנים על ידי הנאשם מהווה את סופה הכה טראגי של מסכת שהתפרשה על פני חודשים והתעצמה כל הזמן – מסכת של אלימות מילולית ופיזית, התנהגות מניפולטיבית ונקמנית במסגרתה הפך הנאשם את בנותיו, בשר מבשרו, לחפץ וקלף מיקוח כדי לגרום לאמן לחזור אליו."; "מעשה מסוג זה חריג בכל קנה מידה, באכזריות, בציניות, בברוטאליות ובאנטי סוציאליות שבו וראוי לצוּבְעו באותיות שחורות גדולות וברורות שיעידו כי כאן מדובר ברצח חריג בכל קנה מידה."

10. נמצא כי קמה הצדקה לבקש מבית המשפט להכריז על רצח כ"חריג בחומרתו" במסגרת תיק שבו מתגבשת אפשרות לעריכת הסדר טיעון, תצוין כוונה זו בפני הנאשם ובא כוחו טרם חתימה על ההסדר, והיא תיכלל במסגרת ההודעה על ההסדר שתוגש לבית המשפט.

11. כידוע, ביום 1.11.2016 נכנס לתוקפו חוק המאבק בטרור, התשע"ו-2016. סעיף 40 לחוק זה קובע כדלקמן:

"על אף האמור בסעיף 29 לחוק שחרור על-תנאי ממאסר, התשס"א-2001, נגזר על נידון בעבירת טרור מאסר עולם, לא תגיש ועדת שחרורים מיוחדת את המלצתה לנשיא, לפי הוראות סעיף 29(א) או (ב) לחוק האמור, אלא לאחר שחלפו 15 שנים לפחות מהיום שבו האסיר החל לשאת את מאסרו או מהיום הקובע כהגדרתו באותו סעיף, לפי העניין, והתקופה שתמליץ לקצוב לא תפחת מ-40 שנים."

כיוון שכך, בהקשר דנן, בכל רצח מסוג עבירת טרור, התוצאה תהיה זהה לרצח שנקבע לגביו כי בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן". לפיכך, כאשר נגזר מאסר עולם בגין עבירת טרור, יחול סעיף 40 לחוק ואין צורך להגיש בקשה להשגת אותה תוצאה לפי חוק שחרור על תנאי ממאסר.

12. בקשה לקבוע כי רצח בוצע בנסיבות "חריגות בחומרתן", מחייבת קבלת **אישור המשנה לפרקליט המדינה (עניינים פליליים)**.